

“Εθνική Στρατηγική για τα Δάση”

Άλλη μια πρωτοβουλία χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα

(Έκθεση αξιολόγησης της Υπουργικής Απόφασης 170195/758/2018 ΥΠΕΝ)

Δρ. Σ. Γκατζογιάννη

Πρόλογος

Η παρούσα έκθεση έχει ως στόχο την επισήμανση πτυχών της “Εθνικής Στρατηγικής για τα Δάση 2018-2038” οι οποίες χαρακτηρίζονται ως προβληματικές, από άποψη σχεδιασμού, και καθιστούν ελάχιστα αποτελεσματική την εφαρμογή της στρατηγικής αυτής.

Η παρούσα έκθεση κατέστη αναγκαία μετά τη διαπίστωση ότι η εν λόγω στρατηγική α) δεν περιλαμβάνει καθόλου δράσεις και μέτρα ανάπτυξης της δασοπονίας αλλά περιορίζεται μόνο σε στόχους και “κατευθύνσεις δράσεων”, β) δεν κάνει καμιά αναφορά σε ποσοτικά στοιχεία και δεδομένα της ελληνικής δασοπονίας, ενώ ταυτόχρονα θέτει υπερβολικούς στόχους γ) αγνοεί κάθε προηγούμενη σχετική πρωτοβουλία^[6] και δ) έχει δεσμευτικό χαρακτήρα για τους δημόσιους λειτουργούς και για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα, αφού πήρε το χαρακτήρα της Υπουργικής απόφασης και δεν παρέμεινε, όπως ίσως θα έπρεπε, στο επίπεδο υπηρεσιακής εγκυκλίου ικανής προσαρμογής σε επερχόμενες μεταβολές και εξελίξεις.

Άλλος ένας λόγος που επέβαλε τη σύνταξη της παρούσας έκθεσης είναι η πρακτική που ακολουθεί κατά τα τελευταία χρόνια η Κεντρική Δασική Υπηρεσία να αναθέτει σε εξωτερικούς συνεργάτες και επιτροπές εμπειρογνομόνων την επεξεργασία θεμάτων και εκπόνηση μελετών για πολύ σοβαρά ζητήματα και τη μετατροπή τους κατευθείαν σε Υπουργικές αποφάσεις^[16], χωρίς προηγούμενη εσωτερική επεξεργασία και λήψη της ευθύνης από τις αρμόδιες Διευθύνσεις και τους αρμόδιους υπηρεσιακούς παράγοντες. Αυτό σημαίνει μετατόπιση της ευθύνης στο πολιτικό επίπεδο και ταυτόχρονα αδρανοποίηση των υπηρεσιακών παραγόντων και αδυναμία άσκησης οποιασδήποτε δασικής πολιτικής.

Αναλυτική προσέγγιση

<p><i>Ανεδαφική η στρατηγική ;</i></p> <p><i>Έλλειψη αφετηρίας εκκίνησης</i></p>	<p>Το πρόβλημα της “Εθνικής Στρατηγικής για τα Δάση» ξεκινάει από την ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης της ελληνικής δασοπονίας, η οποία ούτε καν υφίσταται ως κείμενο στη στρατηγική αυτή, και αναρωτιέται κανείς σε ποια δασοπονία και ποια δασικά οικοσυστήματα αναφέρεται η υπουργική απόφαση, ποια είναι η δασική παραγωγή σήμερα στην Ελλάδα, ποια είναι ή μέχρι τώρα συνδρομή της στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν (ΑΕΠ), όταν μάλιστα τίθενται φιλόδοξοι στόχοι για αύξηση της συνδρομής αυτής στο 1% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας.</p> <p>Το έλλειμμα αυτό δεν αφορά μόνο την Υπουργική απόφαση αλλά πρωτίστως την εισηγητική έκθεση της επιτροπής που εκπόνησε την εν λόγω στρατηγική^[1]. Τα μόνα στοιχεία που συνοδεύουν την έκθεση αυτή είναι μερικές «διαφάνειες» του Προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος που παρουσιάζονται στην ιστοσελίδα του ΥΠΕΝ. Στις διαφάνειες αυτές, με τίτλο “ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΑΣΗ ΣΗΜΕΡΑ”, παρουσιάζεται μια συνοπτική εικόνα για την κατάσταση των δασών σήμερα, η οποία όμως είναι τόσο συνοπτική και επιγραμματική που δημιουργεί σύγχυση όσον αφορά την πραγματικότητα και τις δυνατότητες ανάπτυξης της ελληνικής δασοπονίας και δεν επιτρέπει τη συναγωγή συμπερασμάτων, ούτε να</p>
--	--

Αποσπασματικές και προβληματικές αναφορές στη σημερινή κατάσταση των ελληνικών δασών και της ελληνικής δασοπονίας

υποστηρίζει διατύπωση τεκμηριωμένων προτάσεων και προτεραιοτήτων ανάπτυξης.

Προς τούτο δυο χαρακτηριστικά παραδείγματα:

1^ο Παράδειγμα: Η έκταση των δασών στην Ελλάδα, όπως δίνεται στη πρώτη διαφάνεια:

Τα δάση στην Ελλάδα

- ✓ Με τον όρο δάση και δασικές εν γένει εκτάσεις εννοούμε τις εκτάσεις που προστατεύονται από τις διατάξεις της δασικής νομοθεσίας
- ✓ Σύμφωνα με τη μία Εθνική Δασική Απογραφή, η δασοκάλυψη στη χώρα είναι: 3,359 εκ. ha (25,5%) υψηλών δασών
3,154 εκ. ha (23,9%) δασικών εκτάσεων,
χωρίς να περιλαμβάνονται οι χορτολιβαδικές εκτάσεις που θεωρούνται υψηλής οικολογικής αξίας
- ✓ Είναι δημόσιου χαρακτήρα το 65,5% των δασών και 83,3% των δασικών εκτάσεων

Τα δεδομένα αυτά προέρχονται από την Εθνική Απογραφή Δασών (ΕΑΔ 1992), η οποία διήρκεσε από το 1963 μέχρι το 1992, όπου όμως οι χαρακτηρισμοί περί «υψηλών δασών» (3,359 εκ. ha) και «δασικών εκτάσεων» (3,154 εκ. ha) της διαφάνειας δεν υφίστανται και αντί αυτών οι αντίστοιχες εκτάσεις στην εθνική απογραφή δασών χαρακτηρίζονται ως «βιομηχανικά δάση» και «μη βιομηχανικά δάση». Έννοιες που δεν ταυτίζονται ούτε εννοιολογικά αλλά και ούτε από πλευράς περιεχομένου. Και το χειρότερο δεν συνδέονται και με τον ορισμό περί δασών του Ν.998/89, στον οποίο με σαφήνεια παραπέμπει η εν λόγω Στρατηγική, ούτε και με τη διάκριση που υπάρχει στο σύνταγμα περί δασών και δασικών εκτάσεων.

Αν ανατρέξουμε στην προηγούμενη "Μελέτη Στρατηγικής για την Ανάπτυξη της Ελληνικής Δασοπονίας και Ξυλοπονίας (1985 -2010)"^[2], στην οποία εδώ δεν γίνεται κανένας λόγος, ενώ θα έπρεπε να ξεκινήσει κανείς από αυτήν και την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων εφαρμογής της, θα διαπιστώσουμε ότι: α) Τα μεγέθη της δασοπονίας (εκτάσεις, ξυλοποθέματα κλπ. είναι πολύ διαφορετικά, παρόλο ότι τα αποτελέσματα της ΕΑΔ (1992) ήταν ήδη γνωστά το 1985 σε μεγάλο βαθμό και β) Η μελέτη αυτή είχε χαρακτηριστικά ολοκληρωμένου σχεδιασμού ανάπτυξης της ελληνικής δασοπονίας, δεδομένου ότι:

- Υποστηρίζει την πολλαπλή χρήση των δασών και την εφαρμογή μιας πολυλειτουργικής δασοπονίας
- Περιγράφει με σαφήνεια (και με ποσοτικά δεδομένα) την τρέχουσα κατάσταση των δασών και της δασοπονίας συνολικότερα
- Γίνονται προβλέψεις για τη μελλοντική εξέλιξη βασικών δεικτών της δασικής οικονομίας
- Γίνεται ιεράρχηση στόχων και διατυπώνονται προτεραιότητες σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο
- Γίνεται διαβάθμιση και εξειδίκευση κατά χώρο μέτρων και δράσεων ανάπτυξης
- Γίνεται χρονική διαβάθμιση της υλοποίησης των προτεινόμενων λύσεων (μέτρων και δράσεων)
- Γίνονται προβλέψεις για τα αναμενόμενα αποτελέσματα

Αγνοείται η δασική πολιτική που κατηύθυνε τη δράση των δασικών υπηρεσιών κατά τις τελευταίες δεκαετίες

εφαρμογής των συγκεκριμένων μέτρων κατά τομείς της δασοπονίας.

Όλα αυτά αγνοήθηκαν ενώ θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο ανάλυσης και αξιολόγησης εκ μέρους της ομάδας της εν λόγω στρατηγικής (ΕΣΔ, 2018), αφού αυτά επηρέασαν σημαντικές πτυχές της ελληνικής δασοπονίας κατά τις δεκαετίες που πέρασαν.

Αν' αυτού η ομάδα εκπόνησης της ΕΣΔ (2018) διατυπώνει συμπεράσματα που όχι μόνο είναι εκτός πραγματικότητας, αλλά εξυπηρετούν και πολιτικές σκοπιμότητες όταν διατυπώνει ότι:

« Η μακρόχρονη, όμως, αδυναμία της Πολιτείας να ασκήσει ολοκληρωμένες πολιτικές, να έχει μακροπρόθεσμο σχεδιασμό και να οριοθετήσει το δασικό οικοσύστημα με την κύρωση δασικών χαρτών, μετέτρεψαν τα δασικά οικοσυστήματα από εν δυνάμει παραγωγικό και αναπτυξιακό τομέα της οικονομίας, σε χώρο καταπατήσεων, αποσπασματικών δράσεων και παρεμπόδισης αναπτυξιακών δραστηριοτήτων».

Η σύγχυση μεγαλώνει ακόμα περισσότερο με τα ποσοστά των εκτάσεων «δημόσιου χαρακτήρα», που δίνει η παραπάνω διαφάνεια (35,5 % και 83,3 %) αφού αυτά δεν προέρχονται από την ΕΑΔ(1992) αλλά μια ακόμα παλαιότερη απογραφή του Υπουργείου Γεωργίας του 1964 (Κατανομή των δασών της Ελλάδας 1964), στην οποία επίσης δε γίνεται καμιά σχετική αναφορά. Και αναρωτιέται κανείς: η Κεντρική Δασική Υπηρεσία δεν γνωρίζει σήμερα το ιδιοκτησιακό καθεστώς των δασών, ακόμα και αυτών που τελούν υπό διαχείριση και συνάσσονται για αυτά διαχειριστικά σχέδια κάθε δεκαετία;

2^ο Παράδειγμα: Το Ξυλώδες κεφάλαιο που δίνεται στην έβδομη διαφάνεια:

Προβληματικές οι
πυγές
πληροφόρησης

Ξυλώδες κεφάλαιο

Το συνολικό ξυλώδες κεφάλαιο των παραγωγικών ελληνικών δασών ανέρχεται σε 151.000.000 m³, με μέση ετήσια αύξηση 4.000.000 m³ το οποίο αναλύεται ως εξής:

- **Κωνοφόρα:** 77.000.000 m³ ξυλώδες κεφάλαιο (112 m³/ha)
1.940.000 m³ ετήσια προσαύξηση (2,82 m³/ha)
- **Πλατύφυλλα:** 60.000.000 m³ ξυλώδες κεφάλαιο (69 m³/ha)
1.900.000 m³ ετήσια προσαύξηση (2,12 m³/ha)
- **Αείφυλλα πλατύφυλλα:** 21.000.000 m³ ξυλώδες κεφάλαιο
με ετήσια προσαύξηση (0,45 m³/ha)

Η παραγωγή από το 1998 έως το 2016 είναι περίπου κατά μέσο όρο:

- **445 χιλ. m³** τεχνικής ξυλείας
- **812 χιλ. m³** καυσοξύλου

Άρα έχουμε μεγάλο περιθώριο αύξησης της παραγωγής και των εσόδων για να φτάσουμε στο 1% του ΑΕΠ

Τα δεδομένα του πίνακα αυτού δημιουργούν, από μόνα τους, νέα σύγχυση αφού α) έχουμε νέο όρο περί «παραγωγικών δασών», η έκταση των οποίων δεν διευκρινίζεται, ούτε ανταποκρίνεται στις εκτάσεις της προηγούμενης διαφάνειας και β) τα αποθέματα ξύλου των δασών δεν είναι 151.000.000 m³ αλλά 158.000.000 m³, όπως προκύπτει από την ίδια τη διαφάνεια ,αφού 77+60+21 =158 εκ. m³;

Το ποιο σημαντικό όμως στοιχείο της διαφάνειας είναι η σύνδεση που γίνεται της τρέχουσας παραγωγής (συγκομιδής τεχνικής ξυλείας 445 χιλ. m³ και καυσοξύλων 812 χιλ. m³ = 1.257 χιλ. m³ ετησίως) με τον διακηρυγμένο, από τον Αναπληρωτή Υπουργό ΥΠΕΝ, αναπτυξιακό

Ανεδαφικές
προτάσεις
ανάπτυξης

στόχο της ΕΣΔ (1992), για αύξηση της συνδρομής της δασοπονίας στο 1% του ΑΕΠ της χώρας (Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος της Ελλάδας).

Εδώ γεννιούνται νέα ερωτηματικά: Υπάρχουν περιθώρια αύξησης της παραγωγής, δηλαδή της συγκομιδής ξύλου, ώστε να φθάσει η συνδρομή της δασοπονίας στο 1% του ΑΕΠ;

Αν υπολογίσουμε την ακαθάριστη αξία παραγωγής που αντιστοιχεί στην τρέχουσα δασική παραγωγή, τότε προκύπτει το ποσό των 37,71 εκατ. ευρώ (1.257.000 * 30 ευρώ/μ³) ως ετήσια συνδρομή της δασοπονίας στο ΑΕΠ, το οποίο, κατά μέσο όρο στην περίοδο 1998 -2016) ανήλθε στο ποσό των 183.373,0 εκ. ευρώ ετησίως^[3]. Αυτό σημαίνει ότι η δασοπονία είχε μια συνδρομή της τάξης του 0,02 % στο ΑΕΠ της χώρας και για να φθάσει στο 1 %, μέσω της δασικής παραγωγής, όπως αφήνεται να εννοηθεί στην παραπάνω διαφάνεια, τότε πρέπει να αυξήσουμε την ετήσια παραγωγή των δασών 50 φορές πάνω από αυτή που δίνεται στην εν λόγω διαφάνεια. Να πάρμε δηλαδή από το ποσό των 1.257,0 χιλ.μ³ στο ύψος των 62.280,0 χιλ.μ³ ετησίως. Αυτό σημαίνει ότι κάθε χρόνο πρέπει να παίρνουμε πολλαπλάσιο ποσό από αυτό που ετησίως παράγεται στα δάση (δηλαδή από τη μέση ετήσια αύξηση των 4.000 χιλ.μ³), καθώς και μεγάλο μέρος των αποθεμάτων ξύλου που διαθέτουν σήμερα τα δάση, γεγονός που θα οδηγούσε σε αποψίλωση και καταστροφή των δασών.

Όμως αυτή είναι η πρόθεση της Εθνικής Στρατηγικής για τα Δάση (2018); Βεβαίως και όχι, όμως εκεί οδηγούν τα στοιχεία εκκίνησης που δίνει ο ομάδα εκπόνησης της στρατηγικής σε συνδυασμό με την έλλειψη τεκμηρίωσης για το πώς η δασοπονία θα αυξήσει τη συνδρομή της στο 1%, όπως θέλει ο Υπουργός και όπως αφήνει να εννοηθεί ο εμπειρογνώμονας στην παραπάνω διαφάνεια.

Επιχειρώντας να λύσει κανείς το γρίφο αυτόν, πάει αναγκαστικά στον κάθετο άξονα της στρατηγικής για την οικονομία του δάσους, όπου συμβαίνουν τα εξής:

Διατυπώνονται κατ' αρχήν 4 γενικοί στόχοι:

- 1^{ος} Στόχος: Αύξηση της συμβολής του δασικού τομέα στο ΑΕΠ της χώρας*
- 2^{ος} Στόχος: Βελτίωση της μεθοδολογίας καταγραφής των παραγομένων προϊόντων και υπηρεσιών του δάσους με έμφαση στην απασχόληση και στον κοινωνικοοικονομικό ρόλο των δασικών οικοσυστημάτων.*
- 3^{ος} Στόχος: Αναγνώριση, καταγραφή, αποτίμηση και ανάδειξη υπηρεσιών οικοσυστήματος με έμφαση σε εκείνες που μπορούν και πρέπει να συμπεριληφθούν άμεσα στον υπολογισμό του ΑΕΠ της χώρας.*
- 4^{ος} Στόχος: Αναγνώριση της αξίας και ενίσχυση της συμβολής των δασικών οικοσυστημάτων στη βιοοικονομία και στην κυκλική οικονομία.*

Οι στόχοι αυτοί α) είναι τόσο γενικοί και ως μη συνδεδεμένοι με ποσοτικά στοιχεία (συγκεκριμένες στοχεύσεις) παραμένουν στο επίπεδο των επιθυμιών και β) επικεντρώνονται κυρίως στο ΑΕΠ και

και . . .
«δημιουργική
λογιστική ;»

αγνοούν βασικές πτυχές και βασικούς συντελεστές της δασικής οικονομίας, όπως είναι η βελτίωση της παραγωγικότητας και της απόδοσης των δασών σε προϊόντα ξύλου, της αποτελεσματικότητας και παραγωγικότητας των δασικών εκμεταλλεύσεων, το ανθρώπινο δυναμικό κλπ, κλπ.

Αν εστιάσει κανείς στις κατευθύνσεις δράσεων που συνοδεύουν τους στόχους αυτούς θα διαπιστώσει με έκπληξη ότι το μέλημα της στρατηγικής είναι κυρίως η «**ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ**» της δασοπονίας και λιγότερο αυτή καθ' αυτή η αύξηση της δασικής παραγωγής.

Προτείνονται, για παράδειγμα, θεσμικές παρεμβάσεις για διεύρυνση του πρωτογενή τομέα της δασοπονίας ώστε να ενσωματωθεί σε αυτόν και η παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών που εντάσσονται μέχρι σήμερα σε άλλους τομείς της οικονομίας, όπως είναι η γεωργία, ο δευτερογενής τομέας της μεταποίησης και ο τομέας των υπηρεσιών (τουρισμού κλπ).

Συγκεκριμένα προτείνεται για ένταξη στο προϊόν της δασοπονίας:

* από τον γεωργικό τομέα: η "παραγωγή βιομάζας από φυτείες (δημόσιες ή ιδιωτικές), καθώς και η παραγωγή μη ξυλωδών δασικών προϊόντων",

* "το σύνολο του δευτερογενούς τομέα (που σχετίζεται με την παραγωγή ξύλου και άλλων προϊόντων και υπηρεσιών)" και εντάσσονται εδώ οι βιοτεχνίες και βιομηχανίες ξύλου και επίπλου, μοριοπλακών κλπ, και άλλων προϊόντων και υπηρεσιών και

* του τομέα υπηρεσιών δασικής φύσεως, χωρίς να δίνεται εδώ συγκεκριμένο περιεχόμενο.

Και αναρωτιέται κανείς: πώς θα υπολογίσει η ΕΛΣΤΑΤ το εισόδημα που αντιπαραβάλλεται με την Ακαθάριστη Αξία Παραγωγής των γεωργικών και των βιομηχανικών επιχειρήσεων που θα εντάξουμε με τον τρόπο αυτόν στο «δασικό τομέα»;

Τους γεωργούς που παράγουν «βιομάζα» ή τους βιομήχανους και τους εργαζόμενους στη βιομηχανία ξύλου θα τους πούμε ξαφνικά δασοπόνους ή δασεργάτες και θα τους εντάξουμε στον τομέα της δασοπονίας; Ή μήπως το σύνολο της παραγωγής αυτής του δευτερογενή τομέα θα το πιστώσουμε στους δασικούς που απασχολούνται σήμερα στη δασοπονία, δημιουργώντας έτσι εξωφρενικούς οικονομικούς δείκτες;

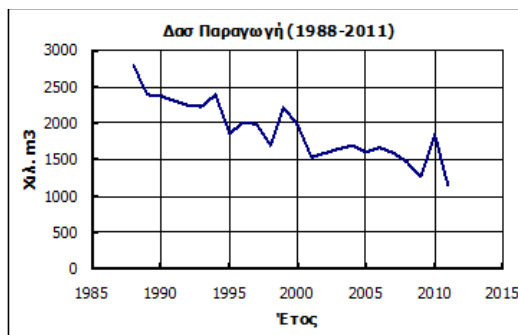
Την ΕΛΣΤΑΤ τη ρώτησε κανείς για το θέμα αυτό; Ή, ακόμα καλύτερα, ρώτησαν οι υπεύθυνοι της στρατηγικής αυτής και κανέναν ειδικό στα θέματα δασικής οικονομίας και οικονομικής των δασικών εκμεταλλεύσεων^[4] για να τους εξηγήσει το βαθμό ρεαλισμού αυτών των προτάσεων;

Γνωρίζουν οι συντάκτες της στρατηγικής ότι το μεγαλύτερο μέρος των πρώτων υλών των ελληνικών βιομηχανιών ξύλου και επίπλου εισάγεται από το εξωτερικό και δεν έχει καμιά σχέση με τα ελληνικά δάση;

Πέραν των μεγάλων προβλημάτων της ελληνικής δασοπονίας, που

Αγνοήθηκε η καθοδική πορεία ανάπτυξης της ελληνικής δασοπονίας κατά τα τελευταία 25 χρόνια;

αναφέρθηκαν παραπάνω, και στα οποία έπρεπε να εστιάσει η στρατηγική, πριν διατυπωθούν στόχοι και κατευθύνσεις δράσεων, έπρεπε κάθε σκέψη ανάπτυξης της ελληνικής δασοπονίας να ξεκινήσει, αφενός μεν από τα αποτελέσματα εφαρμογής της προηγούμενης στρατηγικής και αφετέρου από το διάγραμμα που ακολουθεί, από τη διαπίστωση δηλαδή ότι η δασική παραγωγή της χώρας μειώνεται σταθερά κατά τα τελευταία 25 - 28 χρόνια, χωρίς ελπίδες ανάκαμψης αν δεν ληφθούν δραστικά και συγκεκριμένα μέτρα για το σκοπό αυτόν (από 2789 χιλ.μ3 το 1986 μειώθηκε η παραγωγή σε 1151 χιλμ3 το 2011, μείωση κατά 58,7 %).

Σχήμα 1. Η εξέλιξη της παραγωγής ξύλου των ελληνικών δασών κατά τα έτη 1986-2011 (Πηγή: ΥΠΕΝ. Απολογισμός δραστηριοτήτων Δασικών Υπηρεσιών 2015)⁵¹.

Ερωτήματα που πρέπει να απαντηθούν έστω και εκ των υστέρων

Και εδώ τίθενται θεμελιώδη ερωτήματα για την προτεινόμενη «Εθνική Στρατηγική για τα Δάση» στα οποία πρέπει να δοθούν απαντήσεις έστω και εκ των υστέρων:

1^ο: Σε ποια στοιχεία βασίστηκε η εν λόγω στρατηγική, δηλαδή οι 30 εμπειρογνώμονες και ο Υπουργός ΥΠΕΝ κος Σ. Φάμελλος, για να προτείνουν αύξηση της συμμετοχής της Δασοπονίας από το 0,02 (που είναι σήμερα) στο 1% του ΑΕΠ της χώρας;

2^ο: Γιατί δεν γίνεται αναφορά στην υφιστάμενη κατάσταση των δασικών εκμεταλλεύσεων της χώρας και στην υποβάθμιση των παραγωγικών διαδικασιών που βιώνουμε σήμερα στην ελληνική δασοπονία και η οποία υποβάθμιση είναι το κύριο αίτιο για την καθοδική πορεία της δασικής παραγωγής;

3^ο: Γιατί δεν αναλύεται η κατάσταση των δασικών συνεταιρισμών που αποτελούν το κλειδί για κάθε είδους ανάπτυξη στη δασοπονία, αλλά και για την προστασία των δασών από πυρκαγιές και άλλες αιτίες;

Οι αδυναμίες της στρατηγικής αυτής δεν σταματούν εδώ, διαπιστώνονται αοριστίες και αντιφάσεις σε ολόκληρο τον κορμό του κειμένου, που την αιτία τους έχουν και πάλι στο ότι δεν περιγράφηκε με σαφήνεια η κατάσταση εκκίνησης της ελληνικής δασοπονίας και συγκεκριμένα:

Αοριστίες και αντιφάσεις

- ❖ Στο άρθρο 2. Όραμα της Στρατηγικής: «. υιοθετείται στη χώρα πρότυπο της μεσογειακής δασοπονίας με το εξής όραμα: Εξασφάλιση της αειφορίας και αύξηση της συνεισφοράς των δασικών οικοσυστημάτων στην οικονομία της χώρας μέσω της πολυλειτουργικότητας, της προσαρμοστικότητας και της ενίσχυσης του κοινωνικοοικονομικού τους ρόλου, υπό το πρίσμα της κλιματικής αλλαγής».

Νεολογισμός ή αλλοίωση της έννοιας της δασοπονίας;

Και . . .
λανθασμένες βιβλιογραφικές αναφορές ;

Ανακρίβειες και

Η διατύπωση αυτή αδικεί τους συντάκτες της στρατηγικής, οι οποίοι στη σχετική εισήγησή τους δίνουν αναλυτικότερα στοιχεία που θα επέτρεπαν ίσως μια σαφέστερη και πληρέστερη διατύπωση. Και αδικεί τη δασοπονία συνολικότερα διότι η διατύπωση επικεντρώνεται μόνο στην οικονομία και αφήνει εκτός οράματος τη συνδρομή των δασών στην προστασία του ευρύτερου φυσικού περιβάλλοντος και υιοθετεί ένα πρότυπο μεσογειακής δασοπονίας, χωρίς να αποσαφηνίζει αν αυτό είναι κάτι νέο ή αν υφίσταται ήδη^[6] και χωρίς να αιτιολογεί την ανάγκη εφαρμογής του, ούτε να διευκρινίζει σε τι διαφέρει από τα πρότυπα δασοπονίας που προωθούνται σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στο σημείο αυτό έρχεται να αλλοιώσει και αυτό ακόμα το περιορισμένο όραμα ο ορισμός που δίνεται στη συνέχεια για τη δασοπονία, ότι δηλαδή:

«Δασοπονία είναι η επιστήμη της διαχείρισης των δασικών οικοσυστημάτων για την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών που εξυπηρετούν τις ανάγκες του ανθρώπου υπό το πρίσμα της αειφορίας των καρπώσεων. Μεγάλο μέρος της δασοπονίας αποτελείται από βιολογικές και κοινωνικοοικονομικές επιστήμες που εφαρμόζονται για τη διαχείριση και διατήρηση των δασικών οικοσυστημάτων, περιλαμβάνοντας και εξειδικευμένα αντικείμενα όπως είναι η αγροδασοπονία, η αστική δασοκομία, η δασική αναψυχή και η διαχείριση της άγριας πανίδας.

Αν δεν πρόκειται περί «συντακτικού» ή άλλου λάθους τότε πρόκειται περί σύγχυσης ή παραπληροφόρησης, αφού ο ορισμός αυτός αναφέρεται στην επιστήμη της **«Δασολογίας»** και όχι στη **«Δασοπονία»**, ως κλάδου του πρωτογενή τομέα της εθνικής οικονομίας, ο οποίος συνδέεται με τα δάση και τη δασική παραγωγή. Η δε παραπομπή που γίνεται στην εισαγωγή της τελικής αναφοράς της ομάδας εργασίας στο βιβλίο του Στάμου (1985)^[8] είναι λανθασμένη και παραπειστική, γιατί ο ίδιος στη σελίδα 16 του βιβλίου του, από όπου, απ' ό,τι φαίνεται, "δανείστηκαν" οι συντάκτες τον παραπάνω ορισμό, δεν μιλάει για επιστήμη αλλά ορίζει τη δασοπονία ως άσκηση δασικής οικονομίας:

"Η άσκηση δασικής οικονομίας (δασοπονίας), δηλαδή ο χειρισμός των δασών και των δασικών εκτάσεων για την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών που εξυπηρετούν τις ανάγκες του ανθρώπου . . ." (Στάμου 1985, σελ. 16).

- ❖ Στο κείμενο γίνονται διατυπώσεις που για να διευθετησει κανείς το περιεχόμενό τους πρέπει να κάνει ειδική διατριβή και πάλι μόνο με υποθέσεις μπορεί να βρει κάποιο περιεχόμενο ή σημασία, όπως:

Η έννοια της «Διακυβέρνησης» παρόλο που δεν αποτελεί νεολογισμό, χρειάζεται σαφή διατύπωση ως προς το περιεχόμενο του όρου, όπως πχ. τα Ηνωμένα Έθνη περιγράφουν τη Διακυβέρνηση ως «διαδικασία, μέσω της οποίας θεσμοί, επιχειρήσεις και ομάδες πολιτών οργανώνουν τα ενδιαφέροντα /συμφέροντα τους, ασκούν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους και διευθετούν τις διαφορές τους».^[9]

<p>νεολογισμοί</p> <p>Προσεγγίσεις αίολες και συχνά επικίνδυνες:</p> <p>Προτάσεις υψηλού ρίσκου για τα ελληνικά δάση</p>	<p>Η «<u>διακυβέρνηση Δασικού Οικοσυστήματος</u>», αποτελεί <u>νεολογισμό</u> χωρίς ιδιαίτερο περιεχόμενο, παρά τις επεξηγήσεις που ακολουθούν.</p> <p>Οι <u>υπηρεσίες δασικών οικοσυστημάτων δεν είναι οφέλη</u>, όπως διατυπώνουν οι συντάκτες, <u>αλλά συνδέονται με οφέλη</u> και ανθρώπινες ανάγκες και έχουν συγκεκριμένο περιεχόμενο^[10] που εδώ δεν αναφέρεται.</p> <p>❖ <u>«Το πρότυπο της Μεσογειακής Δασοπονίας στη διαχείριση των δασικών οικοσυστημάτων»</u>: Ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της μεσογειακής δασοπονίας και των μεσογειακών δασικών οικοσυστημάτων; γιατί δεν οριοθετούνται για να μπορεί στη συνέχεια να αιτιολογηθεί η εφαρμογή ενός ιδιαίτερου πρότυπου διαχείρισης; Όλα τα δάση της Ελλάδας εντάσσονται στα μεσογειακά δασικά οικοσυστήματα;^[11]</p> <p>Τα βασικά χαρακτηριστικά του <u>προτύπου</u> Μεσογειακής Δασοπονίας που περιγράφονται, πέραν των αμφιβόλου εγκυρότητας απόψεων που περιλαμβάνουν, ποια είναι (κατ' ουσίαν) και ποια η δομή του πρότυπου αυτού; Περιλαμβάνει στα στοιχεία του κάτι συγκεκριμένο για τη συγκρότηση των δασικών υπηρεσιών; για τη λειτουργία κρατικών εκμεταλλεύσεων και το ρόλο των εργαζομένων σε αυτές; οριοθετεί ρόλους για τους δασικούς συνεταιρισμούς; για το σύστημα δασοπροστασίας; συνδέεται με τις δομές διοίκησης και διαχείρισης των φορέων των προστατευόμενων δασών, οι οποίοι σήμερα καλύπτουν το σύνολο των σημαντικών από παραγωγική άποψη δασικών οικοσυστημάτων και υποκαθιστούν βαθμιαία το ρόλο των δασικών υπηρεσιών σε σημαντικούς τομείς διαχείρισης των δασών αυτών;</p> <p>Λόγια, λόγια, λόγια . . εντυπωσιασμού που όταν τα ανιχνεύσεις σε οδηγούν σε μονοπάτια επικίνδυνα για την ελληνική δασοπονία, όπως πχ:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Προτείνουν «<u>διαφορετικά εργαλεία σχεδιασμού . . κατά ζώνες δασών</u>». Θα συντάσσουμε δηλαδή άλλου τύπου διαχειριστικά σχέδια για τα δάση της οξιάς από αυτά της ελάτης ή της τραχείας πεύκης; ▪ «<u>Η προσαρμογή στην κλίμακα του δασικού τοπίου</u>». Πρακτικά τι σηματοδοτεί αυτό άραγε; ▪ «<u>Η αναγνώριση του ρόλου της βόσκησης αγροτικών και άγριων ζώων ως μέσο διαχείρισης των κατάλληλων προς τούτο δασικών οικοσυστημάτων</u>». Αυτό τι σημαίνει; Ότι μαζί με την πυρκαγιά, όπως ορισμένοι συχνά προτείνουν, θα βάλουμε και την κτηνοτροφία να ρυθμίζει τον τρόπο αναγέννησης των δασών; Τα κατάλληλα προς τούτο δασικά οικοσυστήματα πώς νοούνται; Όλα τα δάση και μάλιστα αυτά που βρίσκονται στη φάση της αναγέννησης έχουν πλούσια βοσκήσιμη ύλη για τα κατσίκια, και μπορούν να θεωρηθούν κατάλληλα . . προς τούτο;^[12] ▪ Τη θήρα που ασκείται σήμερα σχεδόν ανεξέλεγκτα στην Ελλάδα, αντί να προτείνουμε συγκεκριμένες
--	--

<p><i>Αγνοούνται ή παρακάμπτονται κλασσικά εργαλεία οικονομικής ανάλυσης και προτείνονται άλλα που παραβιάζουν κανόνες της δασικής οικονομικής;</i></p>	<p>προτάσεις εξορθολογισμού και ελέγχου, όχι των πληθυσμών της άγριας πανίδας, αλλά της ίδιας της δραστηριότητας της θήρας, θα τη χρησιμοποιήσουμε ως εργαλείο περιβαλλοντικής διαχείρισης, για τον έλεγχο των πληθυσμών άγριας ζωής; Δεν γνωρίζουν οι συντάκτες ότι πέρα από τις ελεγχόμενες κυνηγετικές περιοχές (αν ακόμα υφίστανται και λειτουργούν) δεν έχουμε στοιχεία για τους πληθυσμούς της άγριας ζωής και κατά συνέπεια δεν μπορούμε να κάνουμε σκέψεις ελέγχου των πληθυσμών τους (και μάλιστα μέσω της θήρας) αν δεν λύσουμε πρώτα το ζήτημα αυτό;</p> <p>Η γενικευμένη και χωρίς εξειδίκευση αναφορά στην κτηνοτροφία και τη θήρα αδικεί και τους δυο αυτούς κλάδους που είχαν και μπορούν να έχουν και στο μέλλον ένα ρόλο στη δασική οικονομία.</p> <p><i>"Ότι διαθέτει μεθόδους, εργαλεία και δεδομένα αποτίμησης της αξίας των δασικών οικοσυστημάτων και της συμβολής αυτών στο ΑΕΠ της χώρας και την ποιότητα ζωής των πολιτών, ώστε. . .".</i> Ποια είναι τα εργαλεία αυτά; Το λογιστικό σύστημα των δασικών εκμεταλλεύσεων που δεν υπάρχει και δεν έχουμε τη δυνατότητα οικονομικής ανάλυσης και αξιολόγησης της δασικής παραγωγής; ή οι στατιστικές της κεντρικής δασικής υπηρεσίας οι οποίες δεν μπορούν μέχρι σήμερα να μας δώσουν αξιόπιστα στοιχεία ούτε καν για την έκταση των ελληνικών δασών^[13]; Ή μήπως εννοούν οι συντάκτες την Υπουργική Απόφαση 115963/6070/2014^[16] η οποία δίνει οδηγίες για την αξία των δασών, παραβιάζοντας βασικούς κανόνες της δασικής οικονομικής; (βλέπε σχετική έκθεση αξιολόγησης^[15]);</p>
---	--

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΑ

Η προτεινόμενη εδώ στρατηγική στερούμενη της εξειδίκευσης μέτρων και δράσεων αποτελεί γράμμα κενό. Η δε πρόταση για εκπόνηση Σχεδίων Δράσης για τα Δάση στη συνέχεια, δηλαδή σχεδίων εφαρμογής της εν λόγω στρατηγικής, δεν καλύπτει το υπάρχον κενό γιατί και πάλι πρέπει να γίνουν όλα από την αρχή (στόχοι, προτεραιότητες, χωρικές και χρονικές διαβαθμίσεις και εξειδικεύσεις κλπ., κλπ.).

Μια στρατηγική που σταματάει στις επιδιώξεις και δεν ιεραρχεί τα προβλήματα, δεν εξειδικεύει δράσεις και δεν προτείνει συγκεκριμένες εναλλακτικές λύσεις δεν μπορεί να είναι στρατηγική, παρά μόνο μια γενική διατύπωση στόχων πολιτικής με μικρό αντίκρισμα στην πραγματική οικονομία.

Οι σχετικές αναφορές αποτελούν ευχές των συντακτών που μοιάζουν με "ανεμοδείκτες" και αυτό δεν είναι σήμερα το ζητούμενο για την ελληνική δασοπονία, όταν:

- διαπιστώνεται διαρκής υποβάθμιση των παραγωγικών διαδικασιών στη δασοπονία, με τις δασικές εκμεταλλεύσεις, ως οικονομικές μονάδες, να έχουν καταρρεύσει και να μην είναι σε θέση να εκπληρώσουν τον παραγωγικό τους ρόλο,
- οι δασικές υπηρεσίες διασπαρμένες σε περισσότερα Υπουργεία, με καταστροφικές ασυνέχειες στην ιεραρχική τους δομή, έχουν πλήρη αδυναμία να λειτουργήσουν με κανόνες οικονομίας και σύγχρονης διοίκησης,
- η προστασία των δασών από εκχερσώσεις, λαθροθήρα, λαθροϋλοτομίες και λαθραία διακίνηση δασικών προϊόντων αποτελεί καθημερινότητα που δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά από τα κατά τόπους Δασαρχεία,

- το σύστημα αντιπυρικής προστασίας των δασών πλήρως διασπασμένο, αδύναμο να αντεπεξέλθει σε σοβαρά περιστατικά πυρκαγιών, με άμεση συνέπεια τις εκτεταμένες καταστροφές και την απώλεια ανθρώπινων ζώων, γεγονός που παρατηρείται σε μεγάλη κλίμακα (Πύργος Ηλείας το 2007 και Μάτι 2017) μετά την απρογραμμάτιστη μεταφορά της δασοπυρόσβεσης στο Πυροσβεστικό Σώμα και τον ακατανόητο αποκλεισμό των δασικών υπηρεσιών από την κατάσβεση των δασικών πυρκαγιών.

Εκτός από το δομικό αυτό πρόβλημα, η στρατηγική περιλαμβάνει και μια σειρά αστοχίες που καθιστούν προβληματική την εφαρμογή της στην ελληνική δασοπονική πράξη, δεδομένου ότι:

- δεν περιλαμβάνει (στοιχειωδώς έστω) βασικά δεδομένα της ελληνικής δασοπονίας και δεν στηρίζεται στη σημερινή πραγματικότητα (έλλειψη αφετηρίας),
- αγνοεί ή παρακάμπτει δομικά προβλήματα της ελληνικής δασοπονίας και ιδιαίτερα αυτά της οργάνωσης, της οικονομίας και οικονομικότητας των δασικών εκμεταλλεύσεων,
- αγνοεί πλήρως τη δασική πολιτική που κατηύθυνε τη δράση των δασικών υπηρεσιών κατά τις τελευταίες δεκαετίες, όπως αυτή διατυπώθηκε στη "Μελέτη Στρατηγικής για την ανάπτυξη της Ελληνικής δασοπονίας και Ξυλοπονίας 1985 -2010)" και όπως υλοποιήθηκε στη συνέχεια,
- περιλαμβάνει μη ρεαλιστικές προτάσεις και καταφεύγει σε "δημιουργική λογιστική" για την αύξηση της συνδρομής της δασοπονίας στο ΑΕΠ της χώρας,
- περιλαμβάνει νεολογισμούς και αντιφάσεις που αλλοιώνουν και αυτά ακόμα τα θετικά μηνύματα που περιλαμβάνει,
- δεν περιλαμβάνει συγκεκριμένες λύσεις για τα μεγάλα και κρίσιμα προβλήματα της ελληνικής δασοπονίας και δεν αποφεύγει προτάσεις με υψηλό ρίσκο για τα ελληνικά δάση.

Δεν είναι όμως απλά ένα ζήτημα ποιότητας μιας μελέτης ή έστω ένα ζήτημα σειράς επιστημονικών λαθών που έγιναν στην εν λόγω στρατηγική, είναι πρόβλημα ζωτικής σημασίας για την ελληνική δασοπονία, γιατί δόθηκε νομική/ δεσμευτική διάσταση στο ζήτημα με την επικύρωσή της στρατηγικής από τη βουλή και την έκδοση της σχετικής Υπουργικής απόφασης. Αυτό σημαίνει ότι οι λειτουργοί του κράτους (των δασικών και άλλων υπηρεσιών) είναι υποχρεωμένοι να κινηθούν ανάλογα και να εφαρμόσουν δεσμευτικά μια λανθασμένη εθνική στρατηγική για τα δάση.

Για τους λόγους αυτούς είναι αναγκαία η επανεξέταση της εν λόγω στρατηγικής και ο εμπλουτισμός της με προγράμματα δράσεις και συγκεκριμένες προτάσεις εξόδου της δασοπονίας από την κρίση στην οποία βρίσκεται σήμερα.

Θεσσαλονίκη, Απρίλιος 2019

Δρ. Σ. Γκατζογιάννης,

Ειδικός σε θέματα διαχείρισης δασών και δασικής οικονομικής

τ. Τακτικός ερευνητής ΙΔΕ/ ΕΘΙΑΓΕ

Τηλ. 2310 438375, 6944193978

E-mail: sgatzo@gmail.com.

gatzogiannis.blogspot.com

Αναφορές

[1] Τελική Αναφορά Ομάδας Εργασίας – 10.08.2018. <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=rR%2b3y2EMskw%3d&tabid=951&language=el-GR>

[2] Ελευθεριάδης, Ν. 1985 Μελέτη Στρατηγικής για την ανάπτυξη της ελληνικής δασοπονίας και ξυλοπονίας. ΙΔΕ, Υπ. Γεωργίας (ΜΣ-01 έως ΜΣ20. Σειρά πρόδρομων ανακοινώσεων). Θεσσαλονίκη, Αυτοτελής έκδοση, 400 σελ).

<https://www.dropbox.com/sh/3fbzctul48cl3hk/AAcouGukAIgD0FMyaDOgRRRAa?dl=0>

[3] ΕΛΣΤΑΤ. <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL15/2018>

[4] Κανένας από τους 30 επιστήμονες της ομάδας εκπόνησης της στρατηγικής δεν είναι ειδικός σε θέματα δασικής οικονομίας.

[5] <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=WZehWVzrNTA%3d&tabid=588&language=el-GR>

[6] Ήδη η προηγούμενη Στρατηγική για τα Δάση (1985) αναγνωρίζει το μεσογειακό και πολυλειτουργικό χαρακτήρα των ελληνικών δασών και προετοιμάζει δέσμες μέτρων προς την κατεύθυνση της πολλαπλής χρήσης των δασών

[7] Εθνική Στρατηγική για τα Δάση (Σχέδιο Στρατηγικής Ανάπτυξης της Δασοπονίας). Τελική Αναφορά Ομάδας Εργασίας – 10.08.2018.

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=rR%2b3y2EMskw%3d&tabid=951&language=el-GR>

[8] Στάμου, Ν. 1985. Οικονομική των δασικών εκμεταλλεύσεων. Δασική Οικονομική Ι. ΑΠΘ

[9] GUIDEBOOK ON PROMOTING GOOD GOVERNANCE IN PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS

<https://www.unece.org/fileadmin/DAM/ceci/publications/ppp.pdf>

[10] Η παραγωγή βιομάζας, η προστασία των εδαφών, της άγριας ζωής και της βιοποικιλότητας, η αποθήκευση άνθρακα, η υδρολογικές και οι αισθητικές επιδράσεις, οι υπηρεσίες/ ευκαιρίες αναψυχής και θήρας, η παρακράτηση σωματιδίων της ατμόσφαιρας κλπ. κλπ.

[11] Βλέπε ζώνες βλάστησης α) Παραμεσογειακή ζώνη βλάστησης, β) Ζώνη οξιάς, γ) Ζώνη ορεινών μεσογειακών κωνοφόρων και δ) Ζώνη των ψυχρόβιων κωνοφόρων

[12] Εδώ πρέπει να επισημανθεί η νομική διάσταση της υπουργικής απόφασης, ότι δηλαδή είναι άμεσα εφαρμοστέα και χωρίς αμφισβήτηση από τους αρμόδιους φορείς.

[13] Ακόμα και αυτά τα στοιχεία της Εθνικής Απογραφής Δασών (1992) τελούν υπό αμφισβήτηση, αφού αυτή άρχισε το 1963 και τελείωσε μετά από 30 χρόνια, όταν δηλαδή τα αρχικά δεδομένα (του 1963), ως προς την έκταση αλλά και τη συγκρότηση των δασών, έχουν αλλάξει και δεν συγκρίνονται με αυτά του 1992. Ουδείς αγγίζει το στοιχείο αυτό γιατί «ξεβλοεύει» αυτούς που έχουν την ευθύνη της δασικής πολιτικής και πονάει όλους τους δασικούς.

[14] Υπ. Απόφ. Αριθμ. 115963/6070: Έγκριση του «Οδηγού Εφαρμογής Υποδείγματος για την Εκτίμηση της Αξίας Δασικής Γης στην Ελλάδα», για τον προσδιορισμό της αξίας δάσους, δασικής έκτασης και των εκτάσεων των περιπτώσεων α' και β' της παρ. 5 του άρθρου 3 του Ν. 998/1979, όπως ισχύει.

[15] Κριτική επί της Υπουργικής απόφασης 115963/6070/ 4 Νοεμ. 2014: ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΔΑΣΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Αξιολόγησης των προτάσεων του Οδηγού Εφαρμογής Υποδείγματος Εκτίμησης της Αξίας της Δασικής Γης στην Ελλάδα», που δημοσιοποιήθηκε με την Υπουργική απόφαση 115963/6070/ 4 Νοεμ. 2014 (ΦΕΚ Β' 2980) Δρ. Σ. Γκατζογιάννη, τ. Τακτικού Ερευνητή ΙΔΕ/ ΕΘΙΑΓΕ. (βλέπε επιστολή 1 στο φάκελο:

<https://www.dropbox.com/sh/enyfgu4hph0yk17/AABxWPttm-i0MR0eSWiSpc4La?dl=0>

[16]. Όπως πχ: ΥΑ: 6070/ 4 Νοεμ. 2014 (ΦΕΚ Β' 2980) Εκτίμηση της αξίας δασικής γης στην Ελλάδα. ΥΑ: 133384/6587/ 23-12-2015 (ΦΕΚ 2828) Προδιαγραφές Σύνταξης των Μελετών Διαχείρισης Πάρκων και Αλσών. ΥΑ: 166780/1619 (ΦΕΚ 1420) Τροποποίηση των «Προσωρινών Πρότυπων Τεχνικών Προδιαγραφών Εργασιών Σύνταξης Δασοπονικών και λοιπών Μελετών Δασών και Δασικών Εκτάσεων».